

Nummer 4
April 1965

DAAD EN GEDACHTE

orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

BIJ ELKE BIJZONDERE HANDELING GAAT
HET DENKEN AAN HET DOEN VOORAF.
BIJ HET HANDELEN VAN KLASSEN OF
MASSA'S BLIJKT DE BETEKENIS VAN
HET HANDELEN PAS ACHTERAF. HIER
GAAT DE DAAD VOORAF AAN HET BE-
GRIP, AAN DE GEDACHTE.

DAAD EN GEDACHTE

Orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

De uitgave zal worden bekostigd uit VRIJWILLIGE bijdragen

Red. en adm.: Corn. Outshoornstraat 1', Amsterdam - W

Postgiro 307695

L E S S E N U I T A N T W E R P E N

WIE EENMAAL begrepen heeft, dat de officiële "arbeidersbeweging" niets te maken heeft met de beweging van de arbeiders, wier zelfstandig optreden het normale aspect is van de klassenstrijd in onze tijd, die is er - zeer begrijpelijk - toe geneigd, aan de laatste, aan de beweging der arbeiders, méér aandacht te schenken dan aan de eerste. Gebeurtenissen bijvoorbeeld als die, welke zich onlangs in het Rotterdamse haven- en Waterweggebied hebben afgespeeld, boezemen hem - en terecht - méér belangstelling in dan een actie zoals die, welke in het begin van dit jaar 'n aanzienlijk aantal dagen de haven van Antwerpen heeft platgelegd en die - naar bekend - geproclameerd werd door een Christelijke centrale.

Voor zover hij - uiteraard - ook aan 'n dergelijk gebeuren aandacht besteedt, zal hij wellicht bij zichzelf constateren, dat het - in zekere zin - een stuk verleden vertegenwoordigt in het heden, zo goed als een bedrijfsbezetting, gelijk die op de werf Wilton-Fijenoord, in datzelfde heden een stukje toekomst aan ons oog onthult. Hij zal er, mogelijk, nog aan toevoegen, dat het geenszins toevallig is, dat het "stukje verleden" zich in België afspeelde, het "stukje toekomst" in Nederland, omdat zulks direct samenhangt met de (andere) structuur van de samenleving in beide landen en met de traditie, welke ginds (in bepaalde opzichten) een taaier leven voert dan, laten we gemakshalve maar zeggen: boven de Moerdijk.

Hoe gerechtvaardigd echter dergelijke overwegingen en een sterk op de huidige en toekomstige beweging der arbeiders gerichte belangstelling ook mogen zijn, men hoede zich voor een té eenzijdig interesse; men passe er voor op, niet mét 't badwater ook tegelijk het kind weg te gooien. Hoe onmetelijk groot de verschillen, ja vaak zelfs de tegenstellingen tussen de "officiële arbeidersbeweging" en de beweging der arbeiders ook zijn, de officiële arbeidersbeweging en met name de vakbonden (in hun diverse schakeringen) verdienen niettemin wel degelijk onze aandacht. Hun optreden immers, vooral wanneer het met het optreden van de arbeiders zelf wordt vergeleken, doet de verschillen, waarvan wij hier spreken, des te duidelijker in het oog springen, maakt het zelfstandig optreden der arbeiders daardoor des te begrijpelijker.

We bedoelen met deze woorden volstrekt niet alleen, dat de houding der vakbeweging het begrijpelijk maakt dát de arbeiders zelfstandig optreden, het zélf gaan doen, al bedoelen we dat ook. Als we zeggen, dat het optreden der officiële arbeidersbeweging de beweging der arbeiders begrijpelijk (juister misschien nog: begrijpelijker) maakt, dan menen we daarmee ook dit, dat wanneer we op vakbondsacties tevens het oog gericht houden, wanneer we het zelfstandig klasse-optreden tegen die achtergrond aanschouwen of projecteren, ons oog gescherpt wordt voor

details, die ons anders misschien ontgaan zouden zijn. Het is - als op zo velelei terrein - de vergelijking die leerzaam is. Zoals men de zogenaamde "welvaart" der arbeiders slechts als "armoede" herkennen kan door haar te vergelijken met de "rijkdom" der heersende klassen, zoals men de betrekkelijke betekenis van het een of andere ("wilde") stakingscomité slechts kan peilen door het te vergelijken met bijvoorbeeld de organisatievormen van het strijdend proletariaat in de Hongaarse revolutie of de Oost-Duitse opstand (vergelijking, die niet slechts zijn betrekkelijke-, doch ook zijn historische betekenis onthult!), zo moet men óók de huidige beweging der arbeiders voortdurend toetsen aan de officiële arbeidersbeweging van gisteren en omgekeerd.

Het kan op het eerste gezicht de schijn hebben, dat een dergelijke vergelijking het meeste zin heeft dáár, waar de oude "arbeidersbeweging" het sterkst met de burgerlijke maatschappij van nu vergroeid is, omdat daar de verschillen tussen het oude en het nieuwe, tussen gisteren en heden, het grootst zijn en dus het scherpst in het oog springen. Dat moge op zichzelf onbetwistbaar zijn, wie op grond daarvan meent dat bijvoorbeeld een actie als die van het personeel der Antwerpse kapiteinsdienst ons slechts weinig te zeggen zou hebben, vergist zich wel deerlijk. Ook in dat België, waar - ontegenzegbaar - de grenzen tussen oud en nieuw (nog) minder scherp zijn dan veelal elders het geval is, doen zich zéér belangrijke ontwikkelingen voor en is er vaak sprake van zéér leerzame details. Om die te ontdekken moet men uiteraard niet bij voorbaat zo'n beweging als "vakbondsactie" als minder interessant terzijde schuiven. Integendeel, men moet er, omgekeerd juist, met iets sterker opmerkzaamheid, als het ware met iets sterkere loep naar kijken, om de beslist niet in het oog springende details waarop wij hier doelen te ontdekken.

+ +
+

OVER DE staking bij de Antwerpse Havenkapiteinsdienst hebben wij in het januarinumnummer van "Daad en Gedachte" reeds geschreven. Het was een staking van het personeel, dat belast is met het bedienen der bruggen en sluizen, welke laatste in de aan de Schelde met zijn grote getijdenverschillen gelegen haven, van enorme betekenis zijn.

Twee redenen (vooral) zijn er, die deze actie interessant maken:

1. Hoewel de staking geleid werd door een vakbond - de Christelijke Centrale van Arbeiders in Overheidsdienst - valt daarbij toch duidelijk een diep verschil te constateren tussen deze vakvereniging enerzijds, de daarbij aangesloten arbeiders anderzijds.

2. Het is de Christelijke Centrale die de staking proclameerde. De algemene centrale is er tegen gekant en tracht een spaak in het wiel te steken. Van betekenis zijn daarbij twee dingen:

- a) dat zij daarmee slechts weinig succes heeft en dat ook hier een verschil valt waar te nemen tussen de vakbeweging en haar leden;
- b) de reden, die de algemene centrale tot haar afwijzende houding noopt.

Om met het laatste te beginnen: de duidelijkste verwijzing naar wat de algemene centrale en het A.B.V.V. (het Algemeen Belgisch Vak-Verbond) bewogen heeft, hebben wij aangetroffen in "DE NIEUWE GAZET" (lib.) van 7 januari:

"...bij de staking, die de Antwerpse haven heeft lamgelegd... poogt een christelijke vakbond de socialistische zusterorganisatie de loef af te steken. Tijdens de besprekingen om de tramstaking te voorkomen heeft men hetzelfde beleefd. Toen de socialistische syndicale afgevaardigden bereid bleken een bemiddelingsvoorstel te aanvaarden, diende de christelijke vakbond 'n stakingsaanzegging in... toen ten-

slotte een beginselakkoord werd bereikt, maakte enkel de christelijke centrale nog voorbehoud, waarmee zij ging aanleunen bij de dissidente socialistische vakgroepen, die in verscheidene delen van Wallonië en het Brabantse de staking reeds hadden ontketend. Bij dit alles maken de christelijke vakbonden vanzelfsprekend gebruik van de aarzeling in de leidende kringen van de socialistische vakbonden, die geremd worden door het deelnemen aan de regering en meer in het bijzonder door het feit dat het departement van economische zaken in handen is van een socialistische minister, die over het evenwicht tussen prijzen en lonen dient te waken en de inflatiestrekking moet bevechten..."

De juistheid van deze analyse wordt bevestigd door een bericht in de Antwerpse "VOLKSGAZET" (een der belangrijkste Vlaamse dagbladen van de Belgische Werklieden Partij) van 5 januari, dat de landelijke algemene centrale van personeel in overheidsdienst zich solidair verklaard heeft met de Antwerpse afdeling, eveneens gekant is tegen bepaalde voorrechten voor een bepaalde categorie van 't stadspersoneel...

"omdat zulks afbreuk zou doen aan de algemene loonpolitiek in het kader van de nationale sociale programmatie..."

De twee gebrachte citaten, menen wij, leggen de motieven van de algemene centrale en van het A.B.V.V. volledig bloot. Zij bewijzen ook, dat de staking bij de Antwerpse Havenkapiteinsdienst, die duidelijk een veel minder politiek karakter heeft dan de grote Belgische stakingsbeweging van december '60 en januari '61, toch ook niet geheel zonder politieke achtergrond kan worden verstaan. Overigens is het in onze ogen zo, dat de directe banden tussen het A.B.V.V. en het regeringskasteel wel buitengewoon veel, maar toch nog niet alles verklaren. Men moet de houding van het zogenaamde socialistische vakverbond niet uitsluitend op rekening van directe belangen schrijven. Wat meespeelt zijn zekere zogenaamde idealen; idealen omtrent ordening en planpolitiek, alsmede een opvatting betreffende overheidsbeheer, die met zich brengt, dat acties van overheidspersoneel altijd bezien worden met wat andere ogen dan acties van andere groepen arbeiders. Wij haasten ons echter hieraan toe te voegen, dat die zogenaamde idealen natuurlijk niets te maken hebben met een socialistisch beheer der productiemiddelen door de producenten of met de belangen van de arbeiders. De staking bij de Antwerpse Havenkapiteinsdienst is er een voorbeeld van, dat de tegenstelling tot de arbeiders groter wordt, naarmate dit soort idealen krachtiger zijn ontwikkeld. Wat het ABVV duidelijker dan het Christelijk Vakverbond representeert, dat is het staatskapitalisme. Uit de groei naar het staatskapitalisme, die zich ook in België doorzet, is het verschillend optreden van christelijke- en algemene vakbeweging te verklaren.

+ +
+

HET STAATSKAPITALISME MOGE door het A.B.V.V. als een min of meer begerenswaardig goed gezien worden, de arbeiders denken er bepaald anders over. In tegenstelling tot het socialistisch vakverbond beschouwen zij een staking, waarvan de inzet een premie vormt, die eventueel door het particuliere bedrijfsleven zou moeten worden betaald (men zie ons opstel over de havenstaking in Antwerpen in het januari-nummer van "Daad en Gedachte") geenszins als iets verdoemenswaardigs en zij worden ook niet verteerd door een soort van rechtvaardigheids-ideaal, dat hen een dergelijke (uitzonderings) premie verontwaardigd van de hand doet wijzen. Niet van deze of gene idealen gaan zij uit, maar van hun sociale omstandigheden en zij worden daarbij niet geplaagd door de een of andere - al dan niet "socialistische" - ethiek, zomin als bijvoorbeeld Nederlandse bouwvakarbeiders er een ethiek op na houden, waardoor voor hen het accepteren van "zwarte lonen" een gewetenskwestie

zou worden, gelijk het dat bijvoorbeeld is voor de vakbewegingsbureaucraten, die overigens, merkwaardig genoeg, over het algemeen wél last van hun hart of hun maag of andere managers-ziekte hebben, maar niet van hun geweten. Maar dat terzijde.

De arbeiders, óók de arbeiders, die bij de algemene centrale voor personeel in overheidsdienst en via deze bij het A.B.V.V. georganiseerd zijn, zijn vóór de staking. Op het moment, dat de staking bij de Antwerpse Havenkapiteinsdienst uitbrak - zo bericht de "GAZET VAN ANTWERPEN" (van 2 januari) - waren álle leden van de algemene centrale solidair met de stakers van de christelijke centrale. En dat dit niet zomaar de gekleurde berichtgeving was van een katholieke krant, die door zijn richting van sympathie voor de Christelijke centrale was vervuld, dat bleek uit latere berichten in de ("socialistische") VOLKSGAZET overduidelijk. Hoe men ook over de richting van of over sommige berichten in de GAZET VAN ANTWERPEN denken mag, dit blad sloeg in elk geval, naar onze overtuiging de spijker op de kop, toen het op 4 januari schreef, dat de arbeiders van de algemene centrale, die samen met hun collega's van de christelijke centrale in staking waren gegaan, zich in feite

"buiten hun vakbond plaatsten".

Met die mening overigens stond de GAZET VAN ANTWERPEN en staan wij allerm minst alleen. Zij bleek namelijk in de praktijk gedeeld te worden door... de algemene centrale zelf, die haar stakende leden waarschuwde, dat zij zich bloot stelden aan het gevaar "te worden uitgesloten" en dat zij in geen geval "aanspraak kunnen maken op stakingsgeld", feiten die wij zowel aan "DE NIEUWE GAZET" als aan de "VOLKSGAZET" (nummers van 5 januari) ontleen.

+ +
+

OP GROND van de feiten, die wij tot dusver onder de loep genomen hebben be-
toogde een zekere Fr. Strieleman op 7 januari in "DE NIEUWE GAZET", dat de Christelijke centrale "linkser dan de socialisten" was. Hoe men de ietwat versleten vage en in onze moderne tijd moeilijk hanteerbare term "links" ook wil opvatten, wij zijn het bepaald niet met de heer Strieleman eens.

Vat men het woord "links" op in de zin van "progressief", "vooruitstrevend" of "de tijd vooruit", dan is zijn bewering bepaald vooruit. Niet de Christelijke centrale, die deze staking proclameerde, maar de algemene centrale, die haar om redenen van loonpolitieke ordening veroordeelde, staat het dichtst bij de dag van morgen. Bij de christelijke centrale leven - dat beeld dringt zich onwillekeurig op - de tradities van g i s t e r e n nog iets sterker. Wie echter zou menen, dat dit hieruit voortspruit, dat de Christelijke centrale, door welke oorzaak dan ook, (nog) iets dichterbij de arbeiders staat, vergist zich. De Christelijke centrale is niet alleen haar tijd niet vooruit, zij is evenmin radicaler of revolutionairder dan de algemene centrale. Ook de Christelijke centrale, welke verschillen met de algemene centrale zij ook moge vertonen, is tenslotte een v a k b e w e - g i n g en de algemene ontwikkelingswet, waaraan de vakbeweging onderworpen is, is ook aan de Christelijke centrale niet voorbij gegaan. Zij moge deze staking in de Antwerpse haven hebben uitgeroepen, van haar eigen leden, van de arbeiders is zij door een diepe kloof gescheiden

HET VOLLEDIG VERSCHIL in standpunt en positie tussen de stakende arbeiders enerzijds, de een staking proclamerende centrale anderzijds, treedt bij het Antwerpse conflict, waarover wij hier spreken bij herhaling aan de dag.

Het blijkt in de allereerste plaats al dadelijk hieruit, dat de vakorganisatie, die de staking heeft uitgeroepen nadrukkelijk stakingsgeld weigert uit te keren aan alle arbeiders, die niet bij de christelijke centrale zelf zijn aangeslo-

ten. Terwijl zowel ongeorganiseerden als leden van de algemene centrale terstond spontaan de strijd van de christelijke centrale steunen, is die centrale op haar beurt ongenegen steun te verlenen aan deze hulptroepen. Wat daarbij haar motieven zijn is een hoofdstuk apart, dat wij - in verband met de plaatsruimte - hier niet willen aansnijden. Mogelijk komen wij er nog wel eens apart op terug, mede in verband met het van vakbondszijde telkens weer te vernemen argument, dat de ongeorganiseerden "klaplopers" zouden zijn. In ieder geval hebben die zogenaamde klaplopers in het conflict bij de Havenkapiteinsdienst zonder stakingsgeld te ontvangen dapper hun partijtje meegeblazen en zich derhalve groter offers getroost dan de leden van de christelijke bond.

Waar het ons hier echter bovenal om te doen is, dat is de aandacht er op te vestigen, dat de strijd voor het personeel van de Havenkapiteinsdienst een totaal andere gedaante heeft dan voor de vakbondsbureaucratie. Voor de arbeiders is het - terecht of ten onrechte, dat is voor het karakter van het beeld, dat zij in hun hoofd hebben totaal niet belangrijk - een stuk arbeidersstrijd, waarbij de onderlinge solidariteit van alle betrokken arbeiders een vanzelfsprekendheid is. Voor de christelijke centrale is de strijd een actie van de christelijke centrale en een begrip als bijvoorbeeld de "arbeiderseenheid in de strijd" bestaat voor die centrale eenvoudig niet. Een woordvoerder van die christelijke centrale zegt (bericht in "DE NIEUWE GAZET" van 5 januari) dat de niet-christelijk georganiseerden en de on-georganiseerden maar genoeg moeten nemen met het feit, dat de christelijke centrale "ook voor hen strijdt" (!)

Duidelijker nog dan bij de kwestie van de stakingsgelden komt het verschil tussen de arbeiders en de vakbond aan het licht op het moment, dat de Belgische regering de mobilisatie van de arbeiders heeft afgekondigd teneinde op die manier de strijd te breken. Het besluit van de regering wordt te Antwerpen besproken in een nogal rumoerige vergadering, waarin het besluit valt op het mobilisatiebevel te antwoorden met een stiptheidsactie. Van die vergadering heeft "DE NIEUWE GAZET" op 8 januari een verslag gebracht. Uit dat verslag blijkt, dat het idee van de stiptheidsactie afkomstig was van de vakbond en verdedigd werd door vakbondssecretaris Marcel Fret. De arbeiders, zo bericht de genoemde krant, wilden heel wat anders. Zij wilden een stoet vormen en zich - als dienstweigeraars, die geen gehoor geven aan het mobilisatiebevel - in optocht naar de plaatselijke gevangenis begeven met het verzoek daarin te mogen worden opgenomen. "Liever in de gevangenis dan onder het juk der regering door", dat is het standpunt van de strijdende proletariërs, dat door de vakbondsbureaucraten krachtig wordt bestreden. Voor de strijdende arbeiders heeft de gevangenis niets afschrikwekkends, zij beschouwen haar geenszins als een schande. De vakbonden staan daar een tikkeltje anders tegenover.

Men vergelijke deze feiten met de bewering van Strieleman, dat de christelijke centrale "linkser" (radicaler?, revolutionairder?) dan de "socialisten" zou zijn. Er blijft niets van over. Er blijft te minder van over, omdat de feiten bovendien uitwijzen, dat, wat het wezen van de zaak betreft, de zogenaamd socialistische én de christelijke centrale beide even afwijzend stonden tegenover de strijd.

Het Antwerpse conflict was nog maar nauwelijks uitgebroken of de algemene centrale drong bij de regering er op aan dat zij zou ingrijpen. Feit, dat ons uit een onverdachte bron als de "socialistische" "VOLKSGAZET" (van 7 januari) bekend is. Maar óók de christelijke centrale heeft om een regeringsingrijpen verzocht en wel bij monde van haar landelijke voorman Auguste Cool, die zeide in de strijd geen perspectief meer te zien. ("VOLKSGAZET", 7 januari). Uitspraak, die óók de katholieke "GAZET VAN ANTWERPEN" op 8 januari publiceerde.

WIE DIT ALLES weet en overdenkt, die twijfelt er geen seconde aan, dat minister S e g e r s , op één bepaald punt dan, de spijker precies op de kop sloeg.

Toen de ministerraad, althans enkele leden daarvan, samen met vertegenwoordigers van het Antwerpse stadsbestuur vergaderde en de regering duidelijk maakte, dat in haar ogen het mobilisatiebevel het geëigende middel was om het conflict te beëindigen, toen vroeg één der leden van het stadsbestuur van Antwerpen of de regering niet bevreesd was, op sterke tegenstand van de kant van de vakbeweging te zullen stuiten. Minister Segers antwoordde: "Wees gerust! Er zal geen sprake zijn van tegenstand van de kant der vakbeweging!"

Minister Segers voegde er aan toe: "Ik ken mijn Antwerpenaren."

Wij van onze kant voegen daaraan toe, dat hij blijkbaar óók de vakbeweging wel kende.

=====

WAS DE SOCIAAL-DEMOCRATIE OOI T

SOCIALISTISCH ?

IN "SPARTACUS", nummer 5 van 6 maart 1965, is de door ons uitgegeven brochure "Was de sociaal-democratie ooit socialistisch?" besproken. Er werden in dat blad ruim twee pagina's aan de brochure gewijd en bij het lezen daarvan hebben we ons niet aan de indruk kunnen onttrekken, dat men bij Spartacus de gedachte had: Ziezo, nu hebben we er eens eventjes flink op los getIMMERd. En wie zou het durven ontkennen. Er is inderdaad flink getimmerd, maar... men is bij het slaan niet al te nauwkeurig geweest, zodat men vaker op z'n eigen duim sloeg dan de spijker op z'n kop.

Ja, en dan aan het slot wordt de opmerking gemaakt, dat "als Daad en Gedachte afziet van de wat gekleurde en soms ironisch getinte kritiek, die niet bedoeld is om te kwetsen of goedkoop te zijn".... "dan kan zij het misschien met ons eens zijn, dat we getracht hebben op enige belangrijke kanten van het vraagstuk in te gaan". Nou echt, we voelden ons helemaal niet gekwetst toen we deze bespreking lazen. Daarvoor begrepen we te goed, dat de "gekleurde en ironische" opmerkingen alleen dienden om een gebrek aan argumentatie te maskeren. Goedkoop vonden we het wel. Goedkoop dan in die zin, dat je er weinig mee kan aanvangen. Het bewijst weinig diensten. Maar goed, we zitten nu eenmaal in het schuitje en we willen dan nog wel even meevaren ook. Laten we daarom deze kritiek van Spartacus maar puntgewijze behandelen.

- o -

1. Spartacus begint met te beweren, dat door de vraag te stellen of "de sociaal-democratie ooit socialistisch was" wij ondanks onszelf bewijzen, dat er een historische verhouding bestaat tussen de sociaal-democratie en de socialistische beweging en opvattingen. Evenzeer voeren wij, ondanks onszelf, de dialektiek in als verklaring waarom zij NU niet socialistisch meer is.

Dat ziet er duur genoeg uit, maar dan juist moet je oppassen. Met dat ondanks onszelve invoeren van de dialektiek, daar zijn we gelukkig gauw mee klaar, want we hebben nooit beweerd, dat de sociaal-democratie NIET MEER socialistisch was. Het geschrift van ons gaat er juist om deze gangbare opvatting, met of zonder invoering van de dialektiek, te weerleggen.

Maar wij zouden hebben bewezen, dat er een historische verhouding bestaat tussen de sociaal-democratie en de socialistische beweging. Welke socialistische beweging? De sociaal-democratie is toch zelf die (ouwe) socialistische beweging. Daar staat dus, dat wij ondanks onszelf bewijzen, dat er een historische verhouding bestaat tussen de sociaal-democratie en de sociaal-democratie. Dat is wel een zeer nauwe verhouding. Wat men al niet in een eenvoudige titel kan lezen!

Verder hebben we, eveneens ondanks onszelf, bewezen, dat er een historische verhouding bestaat tussen de sociaal-democratie en de socialistische opvattingen. Ja, dat hebben we. Dat dat ondanks onszelf was, lijkt ons vreemd, want daar gaat nu juist die hele brochure over, over die verhouding.

De verhouding was dus dat zij, de sociaal-democratie, praktisch het socialisme afwees, wat zij ook in de mond heeft genomen of met de pen verbreid. Gevoelige zielen, en dat blijkt, zo één is onze criticus, zijn er tot tranen toe door bewogen, maar daarmee wordt de sociaal-democratie nog niet een strijder voor het socialisme. Dat eist praktisch optreden in die richting, en dat heeft helaas niet gekund. Daarvoor was de sociaal-democratie nu eenmaal de sociaal-democratie, en het is nuttig en nodig de historische verklaring daarvoor te vinden en wel in de maatschappelijke voorwaarden en niet in wat zij over zichzelf zegt.

Hoezeer de opvattingen van de diverse zich noemende socialistische bewegingen ook hebben mogen verschild, het wezenlijke - dat is het algemene - was steeds de strijd tegen het huidige stelsel en vóór een ander stelsel. Hier is dan tevens een stukje dialektiek, toegepaste denktheorie: het wezenlijke is het algemene. Ja, ja, discussie over theoretische vraagstukken blijkt hard nodig, juist voor de praktijk van alle dag. Want hoe men de sociaal-democratie beoordeelt, is voorzeker een bepalende factor bij het in discussie brengen, en het optreden bij bewegingen van de arbeiders. Daar de sociaal-democratie nooit de strijd tegen het kapitalistische stelsel heeft gevoerd, doet de vraag zich voor, welke functie deze ongetwijfeld belangrijke beweging in het stelsel heeft vervuld. En dan kunnen wij tot niet anders besluiten dan: een functie tot modernisering van het kapitalistische stelsel. Dit oordeel scheidt de eigen bewegingen der arbeiders radicaler af van, stelt ze scherper tegenover de sociaal-democratie, geeft ze een onverzoenlijker plaats ten opzichte van het stelsel dan alle gepraat over verraad, verburgerlijking en degeneratie, gepaard gaande met weemoed over vergane "revolutionaire" glorie. Tradities blijken taai. De moordpartijen, waaraan de sociaal-democratie zich schuldig heeft gemaakt, hebben de valse nimbus klaarblijkelijk nog niet kunnen doen verbleken. De zee van tranen die zij heeft veroorzaakt, blijkt voor bepaalde lieden de tranen van weemoed niet te kunnen overstelpen.

Zulk een beschouwing stuit bij Spartacus thans op verzet. Wij zeggen thans, want sedert begin 1960 heeft Spartacus nooit anders verkondigd, en was reeds jaren daarvoor de hier neergelegde gedachte gemeengoed bij vier vijfde van de redactie.

Indien de opvatting juist zou zijn, dat de sociaal-democratie eens revolutionair was dan is de gedachte, dat zij dat nog wel eens zou kunnen worden, helemaal niet onlogisch. Deze opvatting is inderdaad lang niet zeldzaam. Maar zoiets is volgens ons niet mogelijk. De sociaal-democratie is en was een partij, een politiek-parlementaire groepering, die alleen maar burgerlijk revolutionair kan zijn. Waaruit hebben wij geconcludeerd, dat de sociaal-democratie in dienst is van het kapitalisme, zelfs in zijn reactionair optreden? (de politieke acties in Indonesië). Niet omdat zij een slechte partij is, maar omdat zij een partij is. En het wezen van een partij is het vertegenwoordigend principe, het laten doen door anderen, door een comité van specialisten. Dit is een burgerlijke organisatie van de politiek, van het meest algemene beheer van de samenleving. Deze organisatie, gebaseerd op de permanente overdracht van functies, is tegenovergesteld aan die van de feodale middeleeuwen. In haar ongemengde politieke vorm treden de heersende klassen zelf op, kwamen voor landelijke besluiten de hele ridderschap en de geestelijkheid, de baronnen en prelaten, de koning met zijn vazallen in een pompeus schouwspel bijeen.

Tegenover het vertegenwoordigend systeem stelt D. & G. en stelde Spartacus tot voor korte tijd, het beheer ter plaatse en direct door de maatschappij-le-

den, de producenten, volgens noodzakelijke en natuurlijke algemene regels, door de productie voorgeschreven. Dit staat dus tegenover het vertegenwoordigend systeem, dat theoretisch een systeem van onderen op is, maar praktisch van bovenaf, theoretisch democratisch, maar praktisch autocratisch.

Net als alle andere politieke partijen, is de sociaal-democratische partij deel van het politieke lichaam, een aanvullend deel in het begin, een dominerend deel tegenwoordig.

Wat voor tegenstellingen zich ook tussen de ledematen van het politieke lichaam mogen hebben voorgedaan, het wezenlijke, het gemeenschappelijke was vanzelfsprekend altijd bepalend. Als strijdster (medestrijdster) voor sociale maatregelen, zijn de arbeiders haar even grote dank verschuldigd als aan de radicale elementen van de andere partijen en uit de bourgeoisie. Als hoedster van het systeem is zij even vals en verwerpelijk voor hen.

Gevestigd en opgegroeid in een tijd, dat de arbeiders met hun acties het politieke gezag niet konden bereiken, wegens kleinheid der industrie en los verband der maatschappelijke onderdelen, en in het eerste begin het gedegenerende karakter der klasse van nietsbezitters, voorzag de sociaal-democratie in een maatschappelijke en politieke behoefte. De ontwikkeling der kapitalistische samenleving eiste paal en perk te stellen aan de rooibouw op de arbeidskracht, die door een steeds toenemende degeneratie van het arbeidersras dreigde van onwaarde te worden, waardoor het kapitalisme, nog steeds in strijd gewikkeld met zijn feodale rivalen, zelf ook bedreigd werd. Bij de strijd tegen de rooibouw op de arbeidskracht doet zich een bemerkenswaard verschijnsel voor: de tegenstelling tussen de staat en het particulier bezit. De kapitalisten willen de "vrijheid". Geen inmenging in HUN bedrijf. Geen dure arbeidersbeschermende maatregelen en pottenkijkerij van ambtenaren. Geen bescherming van jeugdige arbeiders en verbod van vrouwen- en kinderarbeid. Onbeperkte arbeidsduur.

De staat denkt daar anders over, moet daar anders over denken. Het algemeen belang der kapitalisten komt in strijd met hun privébelangen. De staat heeft een overzicht, luistert naar statistieken, heeft gezonde soldaten nodig, eist voor de bescherming der bevolking algemene hygiënische maatregelen en beperking van het alcoholisme, waardoor epidemiën en besmettelijke ziekten worden bestreden, het weerstandsvermogen verhoogd. De staat eist ook beperking der overmatige arbeidsduur, daar dit de productie verhoogt. De staat kan zich dan een ethische politiek veroorloven, hetgeen hem sterk doet staan tegen ondringende revolutionairen. Hierbij neemt het groot-kapitaal, de groot-industrie een tegemoetkomende houding aan. Voor het grootbedrijf geldt, hoewel in mindere mate hetzelfde als voor de staat. Grote bedrijven zijn als het ware kleine staten.

De beweging, die optreedt voor de arbeidersklasse kan dan niet anders zijn dan een beweging voor de staat, voor een groter werkingsveld van de staat tegen de privaat-kapitalisten, tegen het privaatbezit. Haar beweging is die van staats-socialisme of staatskapitalisme, welke term de juiste is, want de loonarbeid blijft onder dit stelsel bestaan.

Dat de sociaal-democratie haar wezen om zou moeten keren om op te treden voor bewegingen, die opkomen uit de eigen schoot van het kapitalisme en schuren aan de fundamente van de staat, zal voor ieder die de sociaal-democratie begrijpt overduidelijk zijn. Doch ook zal duidelijk zijn, dat waar zij haar plaats heeft ingenomen als voorstandster van de staat, zij deze ook op haar heftigst zal verdedigen, hetgeen haar in scherpe tegenstelling brengt met de klasse-acties van de "slopers van de staat", de arbeiders. Vandaar dat zij vooraan gaat bij het oorlogsgeweld, vandaar dat zij vooraan gaat in de verdediging van de staat tegen arbeidersbewegingen, die bij het tegenwoordige vervlochten bestel anders dan vroeger direct de staat en het staatsbestuur treffen.

2. Is het feit, dat "honderden, duizenden, tienduizenden, nee: millioenen arbeiders met een mooie droom in hun ogen en met de harten vol hoop en verwachting met open monden de woorden inzogen van al die 'socialistische' Andersens" een bewijs dat die sociaal-democratie inderdaad socialistisch WAS? En hoe was het dan met al die "honderden, duizenden, tienduizenden, nee: millioenen", die in de vorige eeuwen als onderdrukten en uitgebuiten het evangelie inzogen als was het de voeding, die ze zo zeer ontbeerden? En al die duizenden, - of miljoenen? - die de openbaringen van een Hitler als eeuwige waarheden inzogen?

3. Spartacus zegt: "Doen we niet én de sociaal-democratie onrecht door haar verleden in een geschiedenis-formule te mismaken én de ontelbare arbeiders die achter haar vaandels optrokken, vervolgd, verguisd, gebroodroofd en mishandeld?"

Ja, ja, dat is zeker de betonnen logika, waarover Spartacus het heeft in zijn bespreking. Als we dus een historische verklaring zouden geven van het christendom, als we zouden aantonen wat het christendom wezenlijk is, dan zouden we én het christendom én de gelovigen, die niet alleen gebroodroofd en mishandeld, maar in de arena levend voor de leeuwen werden gegooid, onrecht doen. Als we Spartacus mogen geloven, dan doen we ook Thomas Münzer, de leider van de boerenoorlog onrecht - en zijn volgelingen niet minder - omdat we beweren, dat die een sociale strijd voerden. Is het nu ineens tóch waar, dat Thomas Münzer met zijn volgelingen bezig was het Koninkrijk Gods op aarde te stichten? Dat we ons toch altijd zo vergist hebben.

Mogen we Spartacus er even opmerkzaam op maken, dat het spreken over dialectisch materialisme en het toepassen daarvan twee verschillende dingen zijn? Hier wordt maar eventjes in volle ernst beweerd, dat de sociaal-democratie socialistisch was, omdat ze dat van zichzelf beweerde, ja meende, dat ze het was, en omdat miljoenen arbeiders met een hart vol hoop en verwachting en met open monden de woorden van de leiders inzogen. Ons dialectisch materialisme doet ons inzien, dat alles wat de partijgenoten, de arbeiders en zij die zich daartoe rekenden ook van die sociaal-democratie dachten, dat alles wat zij voor deze beweging voelden en nog voelen, haar niet tot iets anders maakte. Ook niet de weemoed waarmee ze er aan terugdenken. Wat ook haar woorden geweest mogen zijn, haar daden lieten zien, dat de sociaal-democratie een beweging was ter modernisering van het kapitalistisch stelsel.

4. Naar aanleiding van ons standpunt, dat de sociaal-democratie altijd de voorhoede van de industriële bourgeoisie is geweest, komt Spartacus tot de conclusie, dat de sociaal-democratie dan wel een eigenaardig lid van de bourgeoisie-familie geweest moet zijn. "Om zijn ondergang en die van zijn hele familie zo snel mogelijk tot stand te brengen", zegt Spartacus "riep hij de hulp van de arbeiders in. En hij probeerde die tot geschoolde slopers van zijn eigen clan te maken, door het op wereldschaal drukken en verspreiden van Marxistische propaganda- en voorlichtingsmateriaal."

Dat wil dus zeggen, dat Spartacus hier beweert, dat de sociaal-democratie in haar propagandistische literatuur de arbeiders tot geschoolde slopers van de staat en tot vernietigers van het kapitalisme trachtte te maken en dat zo snel mogelijk. Wat wil je eigenlijk nog meer van de S.D.A.P.? Kan het meer revolutionair? Met de mond misschien nog wel, maar met de daad?! Jammer, dat Spartacus ons niet laat kennis maken met één "revolutionair" geschrift uit die dagen, waarin het slopen van de staat wordt gepropageerd, en door geschoolde slopers.

Wij hebben hier voor ons een geschrift van 64 blz., geschreven door P.J. Troelstra in 1912, getiteld: "De S.D.A.P., wat zij is en wat zij wil." Toonaangevend, zouden we zo zeggen. Van een slopen van de staat is geen sprake. Integendeel. De arbeiders moeten politieke macht krijgen, de staat beïnvloeden.

Maar het beeld van die partij komt eerst goed tot zijn recht, wanneer men leest het Beginselprogramma, het Strijdprogramma (vastgesteld 14 april 1895, aanvullend 9 april 1897) en het Gemeenteprogram (vastgesteld 2 en 3 april 1899). De dingen zijn te omvangrijk om in D. & G. volledig te produceren, doch enkele paragrafen uit het Gemeenteprogram van deze "slopers van de staat" willen we Spartacus en onze lezers niet onthouden:

"Overwegende, dat, waar maatregelen, wenselijk in het belang der gemeente mochten indruischen tegen de rijks wetten, regelende de verhouding tusschen Rijk en Gemeente, de gemeenteraden de taak en de bevoegdheid hebben om op verbetering dezer wetten aan te dringen, stelt de S.D.A.P. op het gebied der gemeente-politiek de volgende eischen, ongeacht de belemmeringen, door de rijks wetgeving aan de vervulling in den weg gelegd,

1. Uitbreiding van het grondbezit der gemeente. Geen verkoop van gemeentegrond aan particulieren of verhuring op zeer langen termijn. Onteigening, door stedelijke gemeenten, van gronden, grenzende aan den bebouwen kom der stad, - door landelijke, om in de behoeften aan bouwland te voorzien.

2. Wering of overname van alle bedrijven, die het karakter aannemen van een gemeentelijke monopolie.

Uitbreiding van het gemeentelijk bedrijf door verschaffing van gemeentewege van water, licht en warmte; exploitatie van tramwegen, telefonen en elektrische beweegkracht; oprichting van gemeentelijke werkplaatsen en magazijnen; inrichtingen voor handel en bedrijf (havens, dokken, kranen, pakhuizen); regeling en eigen uitoefening van het bouwbedrijf en assurantie der gebouwen.

3. Zorg der gemeenten voor de werklozen door 't stichten van arbeidsbeurzen, staande mede onder toezicht van patroons en arbeiders; het verschaffen van werk door het doen afbreken van krotten of herstellen van slechte woningen en aanleggen van volksparken; het doen vervaardigen of herstellen van goederen, om deze te verschaffen aan de bedeelden.

Het tegen matigen prijs in gebruik geven van grond en van bedrijfsmateriaal, om landbewerkers daarop een zelfstandig bestaan te verschaffen; in verband hiermede bevordering van coöperatie der kleine en middelmatige landgebruikers; het aanleggen van wegen en bosschen, het droogleggen van plassen en de ontginning van woeste gronden."

Men lette op de regelrechte reactionaire eis in par. 3, om meerdere keuterboertjes in het leven te roepen. Het gaat hier natuurlijk om stemmenverrijking en die had inderdaad op het platteland van onze noordelijke provincies succes. Wellicht is Spartacus ook vergeten, dat in de politieke partij alles opgevoerd wordt aan het parlementair optreden. Waar gaat dat heen met Spartacus, waar gaat dat heen?!!

Als er iets uit de hele bespreking naar voren springt, dan is het wel dit, dat de auteur daarvan over een zeer groot aantal woorden beschikt, die hij op een handige wijze aaneen weet te rijgen. Blijkbaar gaat hij van de gedachte uit: "als ik het maar heel mooi weet te zeggen, dan valt het gebrek aan bewijs, het ontbreken van de feiten, niet op." Jammer voor hem en voor Spartacus, dat wij minder op het mooie uiterlijk letten dan op de wezenlijke inhoud. Want hij vergeet, en met hem vergeet dat blijkbaar heel Spartacus, ons te vertellen waar en wanneer de sociaal-democratie de hulp van de arbeiders inriep bij de bestrijding van het kapitalisme. We hebben de mensen van Spartacus reeds meer gevraagd ons één voorbeeld te noemen, dat de sociaal-democratie naast de arbeiders stond tegenover de bourgeoisie. Men is het antwoord steeds schuldig gebleven. Ook nu weer. Wij kunnen tientallen voorbeelden noemen, dat de sociaal-democratie tegenover de arbeiders stond en naast de bourgeoisie. In de brochure hebben we dan ook verschillende voorbeelden genoemd. Denken we alleen maar aan Duitsland 1918, aan de Roer-opstand in maart 1920. Dat zijn

keiharde feiten, evenals 1914. Maar waar blijven de feiten van onze opponenten? Mooie woorden zeggen ons niets, zelfs niet zulke mooie woorden als "het zwarte schaap van de familie". Aanvankelijk mag ook de bourgeoisie de sociaal-democratie hebben gezien als het zwarte schaap, één ding is aan geen twijfel onderhevig: het geblaas was voor de arbeiders, de wol voor de bourgeoisie! Zeker, maar Spartacus heeft meer pijlen op z'n boog: De sociaal-democratie verspreidde op wereldschaal marxistische propaganda- en voorlichtingsmateriaal. Voorwaar een bijzonder sterk argument. Als dat nu geen bewijs is voor de socialistische inslag van de sociaal-democratie, wat dan eigenlijk nog wel? Wordt het nu geen tijd voor Spartacus zich op te lossen in de C.P.N.? Immers, deze partij, of liever de "communistische" beweging is nog de enige, die marxistische literatuur verspreidt. Alles, maar dan ook alles kan men bij die beweging krijgen, van het Communistisch Manifest tot Das Kapital toe. Op wereldschaal? Wij denken, dat de Russische kosmonauten het zelfs meenemen de ruimte in. Dat is je nog eens wat! Tsjonge, tsjonge, wat moet die beweging toch wel socialistisch zijn. Wat bestrijdt die toch het kapitalisme. De hulp inroepen van de arbeiders? Ach man, ze gaan nog veel verder, ze roepen niet alleen de hulp in van het proletariaat, maar zelfs van inboorlingen uit verre, ondoordringbare gebieden, die nog in lendendoekjes lopen en nog nooit van een proletariër hebben gehoord. Maar van Moskou krijgen ze Das Kapital. Onze eerbied voor deze beweging stijgt tot ongekende hoogte. We worden er stil van.

5. Naar aanleiding van het feit, dat in de brochure gesteld wordt, dat de bourgeoisie de sociale wetgeving nodig had, dat het niet alleen voor de arbeiders doch ook voor de bourgeoisie een noodzakelijkheid was, dat er een einde kwam aan de roofoverval op de arbeidskracht, komt Spartacus tot de conclusie, dat dus ook de bourgeoisie van centrum en rechterflank niet zo levenslustig was. En er wordt dan smalend over onze standpunt gesproken als over "agri-cultuur". We weten zo langzamerhand wel, dat het standpunt van Spartacus (in zijn huidige vorm vanzelfsprekend) is, dat de bourgeoisie zich met hand en tand verzet heeft tegen de sociale wetgeving en het liefst de roofoverval had willen handhaven. Niet voor niets voegde men ons in een mondelinge discussie toe, dat in Marx' Das Kapital bladzijden lang te lezen was, dat de sociale wetgeving door de arbeiders op de bourgeoisie was veroverd. Wij zijn het naderhand gaan controleren. Niet om ons standpunt te wijzigen, indien het waar bleek te zijn, maar omdat we het niet konden geloven. En ons gevoel bleek ons niet te hebben bedrogen. De werkelijkheid is, dat Marx bladzijden lang verhaalt hoe de verkorting van de arbeidstijd en de regelingen voor vrouwen- en kinderarbeid in Engeland van bovenaf door de overheid werden opgelegd en dat die overheid fabrieksinspecteurs aanstelde om er op toe te zien, dat deze wetten werden nageleefd. Als tegenstelling verhaalt Marx van een geval, dat de patroons de arbeiders een verzoekschrift naar de regering lieten zenden om de arbeidstijd voor kinderen niet te verkorten. Van één der fabrieksinspecteurs, n.l. Leonard Horner zegt Marx, dat hij "onsterfelijke verdiensten voor de Engelse arbeidersklasse heeft". Spartacus heeft het er over, dat de bronnen, waaruit citaten wellen, vaak zo vertroebeld zijn. Wij meenden, dat in de brochure alle bronnen vermeld zijn en willen ook nu niet van deze regel afwijken. Opmerkelijk is daarbij, dat Spartacus niet vermeldt waar de door hem gebrachte citaten van Marx en Engels te vinden zijn. Maar dit terzijde. Het bovengenoemde over Leonard Horner is te vinden in Das Kapital, deel 1, vertaling Van der Goes, uitgegeven door de Maatschappij voor goede en goedkope lectuur in 1923, en wel op bladz. 218.

Alhoewel wij in de hele brochure niet één keer Marx of Engels hebben aangehaald, omdat we het niet nodig hebben ons te beroepen op autoriteiten, menen we daar nu vanaf te moeten wijken. Een uitspraak van Marx over de fabriekswetten enz. lijkt ons hier zeer wel op z'n plaats. Marx zegt daarvan in Das Kapi-

tal (als voren, bladz. 233):

"Indien het 'Réglement organique' der Donauvorstendommen een positieve uitdrukking was van de geeuwhonger naar meerarbeid, die ieder artikel wettig maakt, dan zijn de Engelse fabriekswetten de negatieve uitdrukking van dezelfde geeuwhonger. Deze wetten beteugelen de drang van het kapitaal naar overmatige uitzuiging van de arbeidskracht door een gedwongen beperking van de arbeidsdag van staatswege, en wel door een Staat, waarin kapitalist en landheer regeren. Afgezien van een dagelijks dreigender aanzwellende arbeidersbeweging, was de beperking van de fabrieksarbeid voorgeschreven door dezelfde noodzakelijkheid (onderstreping van ons. D. & G.), die de guano (kunstmest D. & G.) uitstortte op de Engelse akkers. Dezelfde blinde roofgierigheid welke in het ene geval de aarde uitput, had in het andere de levenskracht des volks in de wortel aangetast. Periodiek optredende besmettelijke ziekten spraken hier even duidelijk als de afnemende lengtemaat van de soldaten in Duitsland en Frankrijk."

Enige regels verder zegt Marx nog naar aanleiding van de fabriekswetten:

"De wet zorgt voor haar eigen bewakers: de aan het ministerie van Binnenlandse Zaken direct ondergeschikte fabrieksinspecteurs, wier berichten halfjaarlijks vanwege het Parlement openbaar worden gemaakt."

Wij zijn dus met onze opvattingen over de rooibouw en de arbeidswetgeving, waar Spartacus smalend over spreekt als "agri-cultuur" wel in bijzonder goed gezelschap. Wat dat betreft hebben wij aan deze citaten van Marx niets toe te voegen.

6. Spartacus, die zo goed weet te praten over dialektiek, heeft blijkbaar nog nooit gehoord van het oud-hollandse spreekwoord dat de uitzondering de regel bevestigt. Dit spreekwoord is als het ware een stukje dialectisch materialisme in een notedop. Het wil immers zeggen, dat niet de uitzondering bepalend is, doch het algemene. Spartacus blijkt hier niet mee op de hoogte en vindt het daarom zeer bevreemdend ons te horen beweren, dat er in de periode van de rooibouw geen sprake kon zijn van revolutionaire strijd, terwijl van de spoorwegstaking van 1903 wordt gezegd, dat die een revolutionair karakter had. Deze staking was echter de uitzondering, die de regel bevestigde. Eigenlijk was de strijd van de spoormannen in 1903 zijn tijd ver vooruit. Hij liet een glimp zien van wat later algemeen zou worden. En dat deze staking een uitzondering was vond zijn oorzaak in het feit, dat de strijd plaats vond in een semi-overheidsbedrijf. De staat was dus eigenlijk direct bij het gebeuren betrokken, wat niet gezegd kon worden van stakingen bij particuliere ondernemers. Maar nogmaals, men baseer zich bij het beoordelen, bij het analyseren van de historie niet op de uitzondering. Wie dat wel doet komt onherroepelijk tot verkeerde conclusies.
7. Ja, maar daar heeft Spartacus ons dan toch te pakken. Het is niet waar, dat de sociaal-democratie internationaal voor de verdediging van het vaderland was, zegt Spartacus. De Russische en de Italiaanse partij hebben immers tegen de oorlog gestemd. En dat wordt listig in de brochure verzwegen om de historie aan te passen bij de theorie. Daar zitten we. Of toch niet? Wanneer we de zaak nog eens doornemen; dan blijkt, dat de Tweede Internationale reeds op haar eerste congres in 1889 het standpunt van de landsverdediging innam. Wel eiste men daarvoor vervanging van het staande leger door een volksleger (let wel: niet door bewapende arbeiders), maar toch met het doel "de nationale veiligheid te verzekeren". De Tweede Internationale, was dat de internationale sociaal-democratie ja of nee? En Spartacus heeft nog iets vergeten. Ook de partij van het toenmalige Servië stemde tegen de oorlog. Asjeblijft. En in

Rusland heeft de partij niet tegengestemd, doch de zaal verlaten. Natuurlijk was dit een protest. We zeggen dit dan ook niet als tegenargument, doch om de puntjes op de i te zetten. Als we dan toch de historie aanhalen, laten we het dan juist doen. Zo is in Italië de Kamer niet bij elkaar geroepen en kon dus de Italiaanse partij niet tegenstemmen. Wel heeft de Italiaanse partij zich tegen de oorlog verzet. Ja en dat zal voor Spartacus wel zwaarder wegen dan het vóórstemmen van de Duitse en Oostenrijkse partij, het aanraden van de dienstplicht door de Engelse partij, het in het burgerlijk Ministerie treden tot het voeren van de oorlog door de Franse en Belgische partij en het stemmen voor de mobilisatie-credieten door de Nederlandse, Zweedse, Noorse, Deense en de Zwitserse partij. Hoe komt het nu, dat de Russische, de Italiaanse en de Servische partij zich tegen de oorlog hebben verzet? En mag men uit die drie uitzonderingsgevallen de conclusie trekken, dat de internationale sociaal-democratie zich niet met de bourgeoisie in de oorlog van '14 - '18 verbonden voelde? Die conclusie laten we graag over aan Spartacus.

De oorzaak, waarom de Russische, de Italiaanse en de Servische partij zich tegen de eerste wereldoorlog hebben verzet, is te vinden - opmerkelijk feit - in de bespreking van Spartacus zelf. Spartacus immers zegt: "omdat de Russische en de Italiaanse partijen juist als gevolg van de totaal andere maatschappelijke en dus klassen-verhoudingen, dan in West-Europa, een verschil van misschien wel een eeuw ontwikkeling, in haar houding tegenover de eigen bourgeoisie bepaald werd." De zin is wel niet erg fraai en niet helemaal juist, maar we begrijpen toch wel wat bedoeld wordt. Omdat in Italië en Rusland de verhoudingen geheel anders lagen dan in West-Europa, hetgeen zijn oorzaak vond in het feit, dat de ontwikkeling in die landen misschien wel een eeuw achter lag, daarom stemden de partijen van die twee landen tegen de oorlog. Met andere woorden - en daar schijnt Spartacus niet op te zijn gekomen - in Rusland, Italië en Servië was het feodalisme nog oppermachtig. Zei niet één der Spartakisten, dat de Duitse sociaal-democratie wel moest vechten tegen Rusland, omdat anders Duitsland overspoeld zou zijn door het Russische despotisme, het Russische feodalisme?

De Italiaanse, de Russische en de Servische partij waren tegen de oorlog, omdat in die landen de bourgeoisie nog niet aan de macht was en die partijen dus ook niet met de nationale bourgeoisie de politiek bepaalden. Zich verbinden met het nationale feodalisme was niet de taak van de sociaal-democratie. Zij was niet de voorhoede van het feodalisme, doch van de industriële bourgeoisie en die was in die landen nog niet aan bod.

8. In de hele bespreking, die Spartacus aan de brochure heeft gewijd, staat aan het slot een zin, waarmee we het l e t t e r l i j k eens zijn. Daar wordt gezegd: "Het is niet uitgesloten dat we nog te dicht tegen het geval aan staan, er nog te weinig afstand is tussen de sociaal-democratie en ons." O nee, we zullen niet het minder fraaie spel spelen om een caricatuur van de bedoeling van Spartacus te maken. Bedoeld wordt natuurlijk, dat er h i s t o r i s c h nog niet voldoende afstand is. Maar toch menen wij, dat uit deze bespreking van Spartacus blijkt, dat zijn g e v o e l s b i n d i n g e n met de sociaal-democratie nog sterker zijn, dan wij ooit voor mogelijk hadden gehouden.
9. Aan het slot rest ons nog om de mensen van Spartacus de vraag te stellen of zij van mening zijn, dat de sociaal-democratie in de aanvang een werkelijk socialistische beweging was. Beantwoordt men die vraag bevestigend, dan zouden we willen vragen of het socialistisch is naar partijmacht te streven, of de uitkomsten van een partijstrijd ooit socialistisch kunnen zijn. Beantwoordt men de vraag ontkennend, dan zouden we graag willen weten, wat die sociaal-democratie dan wél was.
En... hoe verklaart Spartacus, dat de sociaal-democratie altijd naast de bourgeoisie stond, wanneer die in gevaar verkeerde en altijd tegenover de arbeider

ders, wanneer die in verzet kwamen? Wij hebben daarvoor een verklaring gegeven, maar die accepteert men bij Spartacus niet. Goed, wij hebben natuurlijk de wijsheid niet in pacht. Men neme ons echter niet kwalijk, dat wij niet te overtuigen zijn door de b e w e r i n g dat die verklaring onjuist is. Dan zal men toch eerst met een andere en betere verklaring moeten komen. Zolang dat achterwege blijft kunnen we de "bestrijders" van ons standpunt niet serieus nemen.

=====

O n s c o m m e n t a a r o p h e t R a p p o r t - V e r d a m

D E M A N A G E R S E N D E O R D E N I N G V A N

H E T B E D R I J F S L E V E N

DE MANAGERSMAATSCHAPPIJ, die welke voor onze ogen bestaat of die, waarheen de samenleving bezig is zich te ontwikkelen, vormt de eigenlijke achtergrond van het rapport-Verdam. Zij vormt de achtergrond, zowel van het rapport zélf als van de discussies, welke er in officiële kringen door zijn ontbrand. Nemen wij als voorbeeld de bijdrage daarin van de bekende econoom prof. dr. W.J. van de Woestijne, dat wil zeggen het artikel van zijn hand in "Het Parool" van 22 maart j.l. Hij houdt zich daarin bezig met één van de aanbevelingen uit het rapport, die bij de gedachtenwisseling, die op de publicatie ervan gevolgd is het allerfelst omstreden zijn: de aanbeveling namelijk om de "Raad van Commissarissen" ener onderneming uit te breiden met één of twee zogenaamde "Werknemers-Commissarissen".

Men denke vooral niet, dat zij, die elkaar over dit punt in de haren vliegen op simplistische wijze in twee duidelijk te onderscheiden kampen kunnen worden verdeeld. Het ligt zo voor de hand om te denken, dat de scheidingslijn wel zal lopen tussen de vóórstanders van "medezeggenschap" en degenen, die - hetzij in hun hart, hetzij openlijk - tegen "medezeggenschap" gekant zijn. Maar wie van deze veronderstelling uitgaat, begaat nu net precies alle fouten, waartegen wij in onze voorafgaande beschouwingen gewaarschuwd hebben. Het gaat in het gehele Rapport-Verdam niet om de "medezeggenschap" (op zichzelf een tegenstrijdig begrip, naar wij gezien hebben!), maar om de organisatie van het bedrijfsleven, dat wil zeggen om de aanpassing van zijn structuur aan de maatschappij van nu en aan de maatschappelijke behoeften van het ogenblik. Een kwestie als die of er "Werknemers-Commissarissen" moeten komen dient men eveneens in dit licht te bezien.

Naar de schijn is het zo, dat het instituut van de "Werknemers-Commissaris" een "revolutionaire" verandering der bestaande verhoudingen vormt. Wie dat gelooft zou eventueel uit zijn wat kinderlijke droom geholpen kunnen worden door de verklaring van een Duitse werkgever, dat "als het instituut (van de "Arbeiter-Kommissar") al niet bestond (in Duitsland) het zou moeten worden uitgevonden". De vóór- en tegenstanders van de "Werknemers-Commissaris" vallen niet uiteen in patroons en niet-patroons. Als een organisatie als de "Vereniging Effectenbescherming" bij haar commentaar op het Rapport-Verdam zich tégen "werknemers-commissarissen" uitspreekt (hetgeen geschied is in een memorandum, dat in de N.R.C. van 19 februari j.l. werd besproken), dan geschiedt zulks niet, omdat die organisatie "uiteeraard" de zijde kiest van de patroons, maar dan geschiedt zulks omdat de "Vereniging Effectenbescherming" de zijde kiest van de effectenbezitters en de effecten-bezitters (de aandeelhouders) dat zijn in de managers-maatschappij juist n i e t de patroons. De houding van de "Vereniging Effectenbescherming" is dus tegelijkertijd volkomen verklaarbaar als van geen enkele betekenis voor de werkelijke discussie, die er gevoerd wordt.

Wél van betekenis voor de zaak waarom het gaat is, zoals we al zeiden, het

betoog van prof. dr. Van de Woestijne. Hij legt al meteen in de aanvang van zijn artikel de nadruk op het feit, dat wij leven in een managers-maatschappij. Hij licht vervolgens ook toe, wat of dat betekent. Niet de aandeelhouders, de formele bezitters van een onderneming, hebben het voor het zeggen, maar de directie. Hij betoogt dan vervolgens, dat in die gegeven constellatie, de "Raad van Commissarissen", naar de opzet en formeel, de vertegenwoordiging van de aandeelhouders, in werkelijkheid een orgaan vormt, dat nauw met de directie samenwerkt en feitelijk de aandeelhouders niet meer representeert. De "Raad van Commissarissen", aldus prof. Van de Woestijne, verdedigt de belangen der aandeelhouders niet meer, is niet meer een "belangen-vertegenwoordiging". Breidt men nu, zo vervolgt hij, die "Raad van Commissarissen" uit met "Werknemers-Commissarissen" dan brengt men het element van een "belangenvertegenwoordiging" er weer in. "Dat zou er toe kunnen leiden", zo schrijft hij letterlijk, "dat de andere commissarissen... zich nu ook (weer) als belangenvertegenwoordigers gaan opstellen."

Prof. Van de Woestijne gaat naar onze opvatting er teveel van uit, dat de "Werknemers-Commissarissen" zich als de belangen-vertegenwoordigers van de arbeiders gedragen zouden. Onze opvatting is, dat zelfs indien zij dat zouden willen, daar in de praktijk niets van terecht zou komen. Ook dr. Van de Woestijne zou wat dat betreft zijn oor eens te luisteren moeten leggen bij de Duitse ondernemers, die juist een gans andere ervaring hebben opgedaan. Wat hier echter ook van zij, het argument, waarmee dr. Van de Woestijne zich tegen de "Werknemers-Commissarissen" keert is zeer duidelijk een typisch managers-argument. Het is van de managers, dat dr. Van de Woestijne zich de spreekbuis maakt en wel van de managers, die nog maar kort geleden tot "heersende klasse" zijn geworden en die voor de private bezitters van gisteren nog bevreesd zijn. Ziedaar het werkelijke vlak, waarin de problemen liggen.

Niet om de zogenaamde "medezeggenschap" gaat het tussen de voor- en tegenstanders in de discussie, maar om de vraag: past de "Werknemers-Commissaris" wel in de managersmaatschappij. En als men vraagt hoe of het wel komt, dat de een op deze vraag een ander antwoord geeft dan de ander, dan hangt dat naar ons inzicht samen met de vraag of men daarbij de managers-maatschappij van nu, of de managers-maatschappij van morgen op het oog heeft. In het geval van dr. Van de Woestijne is dat al bijzonder duidelijk.

Wie ons betoog tot dusver gevolgd heeft zal ook de positie van de vakbeweging veel beter kunnen begrijpen. Die vakbeweging, geïntegreerd (vergroeid met) in de moderne samenleving, bekijkt de kwestie eveneens vanuit de managers-maatschappij en haar problemen. Met de managers-klik is de vakbewegingsbureaucratie nu eenmaal verweven. Maar ook in de vakbeweging houdt men soms het oog op de managers-maatschappij van nu en soms op de managers-maatschappij van morgen. En ook bij de vakbeweging vormt dat feit de verklaring van de schijnbare tegenstrijdigheden, op welke men op het eerste gezicht stuit. Tot die tegenstrijdigheden behoort bijvoorbeeld, dat één en dezelfde vakbewegingsfunctionaris zich de ene keer kritisch, een andere keer toch lovend omtrent het werk van de commissie-Verdam uitlaat. Tot die tegenstrijdigheden behoort ook, dat tijdens een discussie over het rapport-Verdam in de "Wiardi Beckman Stichting" sommige vakbondsvertegenwoordigers tegenstanders van de "Werknemers Commissaris" bleken.

De vakbeweging heeft - vandaar deze innerlijke verscheurdheid - tegelijkertijd met de managers-maatschappij van nu en met die van morgen te maken. Bovendien bewegen de denkbeelden van de vakbeweging over haar eigen integratie in de managers-maatschappij van morgen (of mogelijk van overmorgen) zich in een richting, waarin voor die "Werknemers-Commissaris" niet altijd plaats is. Het zou ons te ver voeren op de details van dat probleem uitvoerig in te gaan. Waarom het ons te doen is hebben wij genoegzaam aangetoond: namelijk dat het om gans andere dingen gaat dan men ons (soms) tracht wijs te maken.

BESCHOUWINGEN OVER GELD EN GOUD.

De economen en de arbeidstijdsrekening.

HOOFDSTUK

HET VORIGE ARTIKEL over deze stof eindigden wij met een aanhaling uit prof. Weber's "Volkswirtschaftslehre".

In deze aanhaling zij eerst gewezen op de bevreemdende tegenspraak in de woorden: "Uit gewoonte werd vooreerst....." Dan volgt, dat aan een goed een nevenfunctie werd "toevertrouwd", een goed, dat voorwerp was van veelvuldige ruil.

Indien echter de veelvuldige ruil de oorzaak was van het ontstaan van die nevenfunctie, dan kan men toch moeilijk van een "toevertrouwen" spreken, dan kwam deze nevenfunctie voort uit de veelvuldige ruil, en was dit dus een ontwikkeling waar de mens wel de hand, maar niet het verstand in had. Nu blijkt verder, dat de niet-marxistische economen wel de functie van het geld als ruilmiddel verklaren, maar niet als waarde-meter, terwijl toch beide functies onverbrekkelijk met elkaar verbonden zijn. De functie van ruilmiddel sluit in de functie van waarde-meter. (We zullen waarde-meter en ruilmiddel later nog uitwerken.)

Het is geen wonder, dat hier de burgerlijke economen blijven steken. Hoe kan men het geld als waarde-meter zien, terwijl over de opvatting van wat de waarde is niet de minste eenstemmigheid bestaat? En wat de marxisten zelf aangaat? Door niet-marxistische economen wordt er op gewezen, dat de marxisten de waarde-theorie als niet meer beschouwen dan een ornament ^{aan} van het marxistisch gedachten-gebouw. Praktische betekenis heeft volgens hen de waardeleer niet. Theoretisch zegt b.v. Karl Kautsky, is de waardeleer juist. De waarde van een waar wordt bepaald door de hoeveelheid maatschappelijk noodzakelijke arbeid. De moeilijkheid is echter, aldus Kautsky, deze hoeveelheid te bepalen. Bekijk ik een artikel dan moet ik daarbij wel bedenken, dat de halve wereld daar aan heeft gearbeid. Hoe moet ik nu van die duizenden artikelen, die tot het ontstaan van 'n waar hebben bijgedragen de arbeidstijd te weten komen? Ja, hier is zelfs een moderne computer nutteloos. *(zie "De proletarische Revolutie" blz. 318 K. Kautsky)*

Wij moeten ons meer verwonderen over Kautsky, die de waarde-theorie van Marx aanvaardt, maar voor de praktische toepassing geen raad weet, dan over die economen, die de hele waardeleer van Marx verwerpen en zich dus over haar toepassing geen zorg hoeven te maken. De gedachte, dat men eerst alle afzonderlijke bewerkingen, die tot het totstandkomen van een product hebben geleid, moet kennen om de hoeveelheid arbeid er van te bepalen, is een gedachte van iemand, die een socialistische maatschappij ziet geboren worden uit het plan van de socialisten, die dan als het ware met een schone lei beginnen, net als alle utopisten, ~~En~~ daar ze hun lei nu reeds aan beide kanten vol geschreven hebben om de tijd, de arbeidstijd te berekenen van slechts één artikel, een doosje lucifers bijvoorbeeld, komen ze tot de conclusie, dat het zo niet gaat, en het dus maar weer over de weg van het geld moet. Doch indien men dan de methode van Kautsky zou volgen, leverde deze geld-rekenarij dezelfde moeilijkheid op. Om de prijs op die manier te berekenen, zou Kautsky evenzeer de opgaven moeten hebben van alles wat de uiteindelijke prijs van het doosje lucifers bepaalt.

De zaak is echter, dat deze Kautskyaanse berekeningen helemaal niet nodig zijn. Niet in het kapitalisme, niet in het socialisme. Zoals het ene bedrijf de prijs van een onderdeel van een artikel aan het andere bedrijf berekent (doorgeeft) zo kan dit bedrijf evengoed het aantal uren arbeid, dat het aan een product heeft besteed doorgeven. Maar zo zijn niet alleen de kautskyaanse berekeningen overbodig, maar Kautsky zelf ook. De distributie van de maatschappelijke rijkdom komt zo tot stand door de producenten zelf. (Zie "De Grondbeginselen van de Communistische Productie en Distributie".)

Wat Kautsky en alle partij-socialisten voor de geest zweeft, is de socialistische partij als leidster der productie en distributie. Hijzelf tracht vanuit

Kautskyaanse moeilijkheden

een verheven positie het geheel der economie te overzien, Komt dan tot de conclusie, dat een waardebepaling volgens de arbeidstijd-rekening vanaf deze positie onmogelijk is en keert terug naar het veel-vervloekte geld. Dan schiet hem niets anders over, dan op de plaats van de directeur van de centrale bank te gaan zitten, hetgeen een totaal overbodige persoonswisseling zou zijn.

Al kan Kautsky niet berekenen hoeveel uren arbeid er in een artikel, een gebruiksgoed steken, de arbeider zelf kan dat wel. Hij zal hem tot op de minuut vertellen hoeveel uren hij over zijn bijdrage aan het totstandkomen van een gebruiksgoed heeft gedaan. Zoals elke waar, hetzij een consumptie-artikel, een grondstof of een halffabrikaat, bij het aanschouwen van het eerste levenslicht van een prijs voorzien is, zo wordt zij ook geboren met een zekere hoeveelheid arbeid, die gemeten wordt in tijd, en net als de prijs accumuleert, al naarmate zij haar voltooiing nadert. Dus heeft de arbeider zich niet te bekommeren om de vorige stadia, die een product doorlopen heeft. Dit is een zorg voor de arbeiders die bij de productie in deze afzonderlijke tak direct betrokken zijn. Het is eigenlijk zeer eenvoudig, het ei van Columbus. Hoewel ons hier de woorden van Mefistofeles uit Goethes Faust als waarschuwing in herinnering komen: "Zwar ist es leicht, Doch ist das Leichte schwer." En inderdaad, want deze eenvoudige oplossing eist de omwenteling van de organisatie der kapitalistische productiewijze.

Maar hoe ter wereld kwam Kautsky zelf niet op deze eenvoudige gedachte? De zaak is, dat bij Kautsky het socialisme wordt bevochten en ingesteld volgens een bepaalde, vooraf beraamde orde. Het ontstaat niet uit de schoot van het kapitalisme, maar uit het hoofd van de grote theoretici. Het theoretisch verworpen utopisme wordt in het geloof aan een a priori uitgedacht systeem weer met vlag en wimpel binnengehaald. Het partij-socialisme kan ook niet anders. Maar het kan daarom ook niet de arbeidstijd-rekening toepassen. Dat gaat niet van boven af, volgens een tevoren vastgestelde methode, want zoals Kautsky zelf zegt: Hoe moet ik de hoeveelheid arbeid van een eindproduct te weten komen? En hij staat hier als een kapitalist die de prijs van een artikel wil berekenen uit de afzonderlijke prijzen van alle onderdelen, die tot het ontstaan van dit product hebben bijgedragen. Van zulke vreemde neigingen is echter de kapitalist gespeend. Hem interesseert alleen, wat hij voor zijn grondstoffen, halffabrikaten en productiemiddelen heeft te betalen, en dat zeggen hem zijn leveranciers wel. Voor meer hoeven de arbeiders van een bedrijf zich ook niet te interesseren, wanneer het er om gaat het aantal arbeidsuren van een product te bepalen. Het wordt van bedrijf tot bedrijf doorgegeven.

Dat de waardeleer, die zegt, dat de waarde van een waar door de gemiddeld maatschappelijk, noodzakelijke arbeid bepaald wordt, een ornament is, of slechts theoretische betekenis heeft, is volkomen onjuist. Terwijl ons deze mening van Kautsky des te wonderlijker voorkomt waar Marx zelf de praktische betekenis zo duidelijk aanwijst. Hij zegt:

"De producent krijgt van de samenleving een aanwijzing, dat hij zo en zoveel arbeid geleverd heeft (na aftrek van zijn arbeid voor het maatschappelijk fonds) en onttrekt met deze aanwijzing zoveel aan de maatschappelijke voorraden consumptiemiddelen, als evenveel arbeid kost. Dezelfde hoeveelheid arbeid, die hij de samenleving in de een of andere vorm geeft, krijgt hij in andere vorm terug."

Als nu volgens zekere economen de waardeleer voor de marxisten een "ornament" is, en zij in elk geval voor dezen slechts theoretische betekenis heeft, en er overigens niets dan onenigheid bestaat omtrent het begrip, dat zich achter het woord "waarde" verbergt, is het begrijpelijk, dat geld als maat der waarden of waardemaat een onhandelbaar begrip is, d. w. z. voor hen waarvoor de waarde een boek met zeven zegelen is. Wie er echter van overtuigd is, dat de waarde van een waar bepaald wordt door de arbeid, die zal, waar het geld toch ogenschijnlijk de rol van meter, van maatstaf vervult, achter het geld de waarde, dat is de arbeid

zoeken, en die is niet moeilijk te vinden.

Vertegenwoordigen niet alle cijfers, die wij op de circulerende bankbiljetten vinden, een zekere hoeveelheid goud? En is goud geen waar, en is het niet het resultaat van arbeid? *(Het goud, de waarde van het goud)*

Veronderstel, dat een aantal mensen een spel doet met wat men noemt "fiches".

Tien spelers kopen elk voor tien gulden 10 fiches. Er is dus voor honderd gulden fiches in omloop. Het spel kan alleen gespeeld worden, indien ieder der spelers deze fiches als guldens in betaling aanneemt. Dit is natuurlijk de al of niet uitgesproken grondslag van de "fiches-circulatie".

De in de wet vastgelegde grondslag voor de biljettencirculatie is, dat ieder de door de staat gewaarmerkte biljetten voor een schuld in betaling moet aanmenen. De tweede vanzelfsprekende bepaling is, dat namaak gestraft wordt.

De eerste voornaamste bepaling maakt alle vertrouwen, waarop bij deze materie zo vaak gewezen wordt, totaal overbodig. Als iemand zou weigeren voor een partij goederen die "vodjes papier" in ontvangst te nemen, dan zou de wet hem daartoe dwingen, d.w.z. hij zou niets anders kunnen vorderen.

De tweede bepaling betreft niet het bestaan zelf van het geld, maar het behoud der waarde. Veronderstel, dat iemand een aantal fiches heeft meegebracht waar de anderen niets van weten. Hij betaalt er mee en ze komen aldus in omloop. Bij de afrekening, de inwisseling blijken er 125 stuks te zijn. Er is dus inflatie (vermeerdering, uitzetting) en er blijkt slechts voor elke fiche 80 cent te zijn, dat is "devaluatie". Tegenover de vermeerdering der fiches, stond geen vermeerdering der guldens.

Nu zal men denken, dat de vergelijking met het geld hierop neer komt, dat de fiches de rol van het papieren geld, de bankbiljetten spelen, en de guldens de rol van het goud. Dat is nu juist de misvatting die geregeld plaats vindt wanneer het er om gaat de relatie tussen de "gouddekking" (een misleidend woord) en de bankbiljetten in circulatie te bepalen. *(De "gouddekking" is een leugen)*

Voorheen stond er op de bankbiljetten "De Nederlandsche Bank betaalt aan toonder vijfentwintig gulden", bijvoorbeeld. Dat is dus een schuldbekentenis, en men kon op dit biljet eisen 2 gouden tientjes en een gouden vijfje, en die kreeg men ook. Toch garandeerde de bank iets dat zij niet kon volbrengen, want zij bezat aan goud maar 40 % van het bedrag der biljetten in omloop. De "garantie" berustte op het vertrouwen, dat de mensen toch niet allen tegelijk hun biljetten voor goud zouden komen inwisselen. Een zeer onzeker fundament voor een zo gewichtige zaak als de waarde van het geld. Toen dit in augustus 1914 echter desondanks gebeurde, voldeed de bank niet aan de verplichting op de biljetten vermeld, en o ramp!! Nee..... de biljetten bleven hun volle waarde behouden. Daaruit bleek, dat indien de bank geen gram "gouddekking" had gehad, dit de waarde van het papier niet in het minst had aangetast en de "gouddekking" dus geen gouddekking was. Tegenwoordig staat op de biljetten alleen het bedrag vermeld.

Er hadden zich trouwens verschijnselen voorgedaan op het gebied van de geldhistorie, die hadden moeten doen vermoeden, dat de dekking-door-metaal-theorie onjuist was. Ten eerste was daar het verschil in de diverse staten, aangaande het goud-dekkingspercentage zonder enige invloed op de geldswaarde = de koopkracht van het geld. En wonderlijker nog; er was zelfs een staat in Europa, de dubbelmonarchie Oostenrijk-Hongarije, die haar biljetten boven de waarde zag stijgen van het metaal, het zilver, dat tot hun "dekking" diende.

(Wordt vervolgd)

=====

N o g s t e e d s v e r k r i j g b a a r d e b r o c h u r e :

WAS DE SOCIAAL-DEMOCRATIE OOI SOCIALISTISCH?

(Een beschouwing over haar wezen)

Franco per post 1 gulden. Bestellingen aan de administratie van "DAAD EN GEDACHTEN"

+++++

VERANTWOORDING VAN DE VOOR "DAAD EN GEDACHTE"

BINNENGEKOMEN GELDELIJKE BIJDAGEN

G.v.d.B. te A. f.2,50; C.B. te A. f.86,50; H.B. te A.f2,50;
A.v.d.H. te A. f.10.--; Th.v.d.H. te A. f15,60; G.H. te Z.
f.3.--, T.de.J. te A. f.10.--; C.K. te R. f.25.--; B.K. te A.
f.2,50; T.K. te B. f.10.--; Th.M. te B. f.160,50; H.M. te F.
f.10.--; J.M. te A. f.126,50; H.M. te O. f.1,75; G.A. de P.
te B. f.10,25; A.v.V. te D.H. f.41,50; C.W. te R. f.2,50;
O.W. te H. f.25.--; R.W. te A. f.131,50; C.W. te A. f. 2,50;
W.C.B. te A. f.5.--. Totaal f. 684,60.

Het totaalbedrag van f. 684,60 is voorwaar geen slechte inzet, temeer als men weet, dat dit bedrag in drie maanden is bijeengebracht.

Moge bovenstaande staaltjes van offervaardigheid een aansporing zijn ook eens - of opnieuw - wat geld te zenden.

Daar wij pas begonnen zijn en uiteraard hoge aanloopkosten hebben, blijft het geven van flinke bijdragen nodig. Ons Postgironummer is 3 0 7 6 9 5 .

In elk geval: alle gevers h a r t e l i j k d a n k.

+++++